

maar zelfs aan geen organisatie meer gedacht worden. Wel hebben met name Most en Reijndorf, en zoo ook de Nihilisten in 1878 een hoogst gevaarlijke organisatie in het leven geroepen, die vooral te Chicago een oogenblik gewoed heeft, maar alle organisatie van Anarchistische of Nihilistische zijde was steeds uitsluitend als *tegengif* bedoeld, om alle bestaande organisatie van het politieke en sociale leven te niet te doen. Beide bewegingen konden zich er intusschen op beroemen, dat het metterdaad aan haar leiders gelukt was, de antithese tusschen den Goddelijken en den menschelijken oorsprong van het recht, door de algeheele uitsluiting van het Goddelijke, tot oplossing te hebben gebracht. Ze verzonken in het meest volstrekte materialisme, dat alle geestelijk motief uitsloot, en rafelden elken band los, die mensch aan mensch verbond. Er bleef *nihil* over, dan eeniglijk en uitsluitend de eigen wil van elk individu. Zoo verviel elke geordende betrekking of verhouding, en poneerde in 't eind een ieder *zijn eigen recht*, zonder, in welk opzicht ook, een recht naast zich, veel minder boven zich te erkennen. Beide richtingen, ò die van het Anarchisme, ò die van het Russische Nihilisme, liepen alzoo uit op den ondergang van elk samenleven in maatschappij en staat beiden, maar erkend moet, dat beide hun lijn logisch uitstippelden, doordien zij de loochening van de bron van het recht in God tot de uiterste consequentie doorvoerden.

Zij daarentegen, die, voor de logische consequentie van hun gelijksoortig uitgangspunt terugdeinzend, het samenleven van mensch en mensch in gezin en maatschappij, in kerk en staat, als noodzakelijk handhaafden, waren buiten staat, den menschelijken oorsprong van het recht anders te mainteneeren, dan door het denken in de diepte aan anderen over te laten, en zichzelf eeniglijk in het bekluren vanden waterspiegel te vermeien. Vooral zij die zich in de vorige eeuw door de Evolutie-idee lieten meeslepen, meenden te kunnen volstaan, zoo ze de drieërlei soort gegevens, die ze in 's menschen natuur, historie en wijsbegeerte vonden, als het graniet en arduin bij hun bouw van het recht bezigden, en voorts zich inbeeldden zich aan alle nader onderzoek omtrent de groeve, waaruit deze blokken gehouwen waren, te kunnen spenen. Op grond immers van de Evolutie-theorie stond nu vast, dat men bij de ontleding van welk leven ook, dus ook van het menschelijke leven, ten slotte afdaalde tot uit zoo goed als niets opkomende levenskiemen, waaraan men dan alles kon toeschrijven wat om verklaring